

ไม้ตัดไทย; บอนไซญี่ปุ่น

บทคัดย่อ

ไม้ตัดไทย เป็นการนำต้นไม้มัดรูปร่างรูปทรง จัดกิ่งก้านแล้วตกแต่งให้เป็นพุ่ม นิยมปลูกไว้ในกระถางลายครามประดับตามบ้านเรือน ไม้ตัดไทยมีรากฐานมาจากวัฒนธรรมการปลูกต้นไม้ในกระถางของญี่ปุ่นที่เรียกว่าบอนไซ เป็นศิลปะการจำลองลักษณะต้นไม้ตามธรรมชาติให้อยู่ในกระถาง นอกจากความงดงามแล้วยังเป็นงานอดิเรกเพื่อความผ่อนคลาย จากการศึกษาทั้งสองวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์ ความเชื่อมโยงกันมาอย่างยาวนาน ในขณะเดียวกันยังมีความเหมือนความแตกต่างกันในหลายประเด็นทั้งในเชิงรูปธรรมและเชิงนามธรรม จึงเกิดเป็นแนวคิดในการศึกษาเปรียบเทียบไม้ตัดไทยกับบอนไซญี่ปุ่น ซึ่งผลของการเปรียบเทียบมีทั้งความคล้ายกันและความแตกต่างกันในประเด็นสำคัญ ๆ ได้แก่ รูปแบบ วิธีการสร้าง การกำหนดขนาด การจัดวาง ปรัชญา วิถีชีวิต ความเชื่อ และ วัฒนธรรม เป็นการสร้างความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนไทยและคนญี่ปุ่น ทั้งยังสามารถนำสาระสำคัญไปพัฒนารูปแบบให้กับไม้ตัดของไทย เพื่อให้ไม้ตัดไทยนั้นคงอยู่สืบไป

คำ

สำคัญ

ไม้ตัดไทย, บอนไซญี่ปุ่น, ปรัชญาบอนไซ

The Thai Dwarf and Japanese Bonsai

Abstract

The Thai dwarf is created by bringing trees together to bend their shape. The branches are arranged and decorated them to look like a bush. They are popularly grown in porcelain pots to decorate homes. The Thai dwarf is based on the Japanese tradition of potted plants known as bonsai, which is the practice of reproducing natural plants in pots. It is not only beautiful, but it is also a relaxing hobby. According to research on the Thai dwarf and the Japanese bonsai, the two cultures are related. In their long-term relationship, meanwhile, there are also similarities and differences in many concrete and abstract aspects. As a result, the concept of a comparative study of the Thai dwarf and Japanese bonsai began. The comparison revealed similarities and differences in terms of form, method of construction, size determination, placement, philosophy, way of life, belief and culture, and so on. This fosters an understanding of the cultural differences between the two countries that reflect the Thai and Japanese lifestyles. Thais can also use the comparison results to create a pattern for the Thai dwarf so that it can last forever.

Key words

Thai dwarf, Japanese bonsai, bonsai philosophy

1. บทนำ

ไม้ตัดไทย คือ การละเล่นที่เป็นวัฒนธรรมโบราณของไทย ถือเป็นงานศิลปะที่มีเอกลักษณ์ ไม้ตัดคือการนำต้นไม้อื่นมาปรับแต่งให้มีลีลาท่าทางตามจินตนาการของผู้สร้าง โดยอาศัยพันธุ์ไม้ และลักษณะตามธรรมชาติของต้นไม้ที่พบเห็นได้ในภูมิภาคเป็นกรอบพื้นฐานแห่งจินตนาการ (บัญชา เขมธรรและภูวดล น้ำดอกไม้, 2549) ในสมัยรัชกาลที่ 5 ไม้ตัดไทยได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก จนทำให้มีการเขียนโคลงตำราไม้ตัดไทยขึ้นกำหนดให้มีจำนวน 9 รูปแบบ ไม้ตัดไทยนับว่าเป็นภูมิปัญญาของคนไทยที่ได้นำธรรมชาติมาสร้างเป็นผลงานศิลปะ เพื่อประดับตกแต่งเพิ่มความสวยงามให้แก่อาคารบ้านเรือน

ไม้ตัดไทยมีรากฐานมาจากวัฒนธรรมการปลูกต้นไม้ในกระถางของชาวญี่ปุ่น ที่เรียกว่าบอนไซ พรรณทวีพรประเสริฐกุล (2547) ได้กล่าวถึง ประวัติความเป็นมาของบอนไซว่า บอนไซ หรือ เฝินใจ (Pun-sai) กำเนิดขึ้นในประเทศจีน ราวปี พ.ศ. 808 – 963 ได้แพร่กระจายมาสู่ประเทศญี่ปุ่น ชาวญี่ปุ่น ได้รู้จักการปลูกพันธุ์ไม้อ่อนส่วนตั้งแต่สมัยราชวงศ์หยวน โดยข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของญี่ปุ่นเองเป็นผู้นำพันธุ์ไม้อ่อนส่วนเข้ามาในประเทศ จากนั้นได้มีผู้ลี้ภัยชาวจีนชื่อ จู-ซุน-สุ่ย เข้ามาในประเทศญี่ปุ่น และนำเอาบทความศิลปะต่าง ๆ ของจีนมาด้วย จึงทำให้เป็นจุดเริ่มต้นของการเลี้ยงบอนไซในประเทศญี่ปุ่น

คำว่าบอนไซ 盆栽 เป็นการนำคำว่า 盆 ซึ่งแปลว่ากระถาง และคำว่า 栽 ซึ่งแปลว่าการปลูก มาประกอบเข้าด้วยกันความหมายของบอนไซ ยังรวมถึงการปลูก การขึ้นชม การพินิจพิจารณาความงาม รูปทรงกระถางสำหรับบอนไซ การเฝ้าดูความเจริญเติบโตของกิ่งก้าน รูปทรงของต้นและใบ รวมไปถึงรากที่ซ่อนไซ บอนไซเป็นงานอดิเรก กิ่งงานศิลปะชนิดหนึ่งของชาวญี่ปุ่น พบเห็นได้ทั่วไปตามบ้านหรือสวนของคนญี่ปุ่น (theneww, 2562) บอนไซของญี่ปุ่นเป็นที่ยอมรับไปทั่วโลกทำให้ผู้คนได้รู้จักกับวัฒนธรรมของญี่ปุ่นผ่านการทำบอนไซ สร้างมูลค่าสร้างรายได้ให้กับประเทศทั้งทางตรงและทางอ้อม อีกทั้งยังเป็นการสร้างพื้นที่สีเขียวบนพื้นที่จำกัด เป็นมุมสำหรับผ่อนคลายความเครียดของชาวญี่ปุ่น ถึงแม้ว่าไม้ตัดไทยและบอนไซญี่ปุ่นจะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันมาตั้งแต่อดีต แต่ยังมี ความเหมือน และความแตกต่างกันในหลายประเด็นทั้งในแง่มุมมองของ รูปร่างรูปทรง วิธีการสร้าง ความหมายแฝงปรัชญาและความเชื่อทางศาสนา เป็นต้น จึงทำให้เกิดความไม่ชัดเจนในทางวัฒนธรรม ยังมีความทับซ้อนกันทำให้ปัจจุบันสำหรับคนทั่วไปนั้นเกิดความสับสนในการแยกแยะระหว่างไม้ตัดไทยกับบอนไซญี่ปุ่น

หากมีการเปรียบเทียบความเหมือนความต่างในแต่ละประเด็น ให้ความชัดเจนมากยิ่งขึ้นจะทำให้สามารถเข้าใจลักษณะรูปร่างรูปทรง ความหมาย นัยยะสำคัญ และสามารถแยกแยะความชัดเจนของอัตลักษณ์ทั้งสองวัฒนธรรมระหว่างไม้ตัดไทยและบอนไซญี่ปุ่นได้ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของไทย เป็นการสร้างความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนไทยและคนญี่ปุ่น ทั้งยังสามารถนำผลของการเปรียบเทียบไปพัฒนารูปแบบให้กับไม้ตัดของไทยเพื่อให้ไม้ตัดไทยนั้นคงอยู่สืบไป

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 ศึกษาบริบทไม้ตัดไทย และวัฒนธรรมบอนไซญี่ปุ่นในเชิงรูปธรรมและเชิงนามธรรม
- 2.2 เปรียบเทียบความเหมือนความต่างของไม้ตัดไทย และบอนไซญี่ปุ่นพร้อมวิเคราะห์สรุปผล

3. ทบทวนวรรณกรรม

3.1 ความเป็นมาและความสำคัญของไม้ตัดไทยและบอนไซญี่ปุ่น

สุนทร ปุณโณทก (2527) กล่าวถึงไม้ตัดไทยไว้ว่า เป็นศิลปะการเล่นต้นไม้ชั้นสูง เป็นประติมากรรมธรรมชาติที่มนุษย์มีส่วนสรรค์สร้างให้เกิดความงามตามใจปรารถนา ผู้เล่นต้องถึงพร้อมด้วยความวิริยะ อุตสาหะ พากเพียรพยายามอย่างมาก คนไทยนิยมตัดต้นไม้เล่นมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ต่อมาในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในรัชกาล ที่ 2 และ 3 การเล่นไม้ตัดได้เป็นที่นิยมกันแพร่หลาย ทั้งพระบรมวงศานุวงศ์และราษฎร ตลอดจนพระเจ้าแผ่นดินในรัชกาลที่ 5 พระพุทธเจ้าหลวงเอง ก็ทรงสนพระทัยและโปรดปรานอยู่มาก ดังปรากฏไม้ตัดไทยอยู่ในพระบรมมหาราชวังและพระราชวังดุสิตตราบเท่าทุกวันนี้ ไม้ตัดไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษของไทยได้รับแบบอย่างมาจากจีนและญี่ปุ่นแต่ได้นำ มาประดิษฐ์พลิกแปลงจนมาเป็นแบบไทย ๆ

ส่วนไม้ตัดในวัฒนธรรมของชาวญี่ปุ่นนั้นเรียกว่า บอนไซ ซึ่งภวพล ศุภนันท์นานนท์ (2561) กล่าวถึงความเป็นมาของบอนไซว่า ประวัติของบอนไซในญี่ปุ่นนั้นมีความเป็นมายาวนานตั้งแต่ในสมัยเฮอัน (ค.ศ. 794 - 1185) ซึ่งเป็นช่วงที่วัฒนธรรมของจีนเริ่ม แพร่หลายเข้ามาในญี่ปุ่นพร้อมศาสนาพุทธ นิกายมหายาน แต่เริ่มได้รับความนิยมในสมัย เอโดะ (ค.ศ. 1615-1868) มาจนถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับ พรรณทวี พรประเสริฐกุล (2547) ที่กล่าวถึงความสำคัญของบอนไซว่า ระหว่างศตวรรษที่ 11 และ 12 ญี่ปุ่นได้นำปรัชญาและศิลปะของจีนมาใช้กันอย่างแพร่หลาย สำคัญที่สุดก็คือ ลัทธิเซนของจีน ซึ่งลัทธินี้พระจะมีบทบาทเป็นผู้แนะนำบอนไซให้เป็นที่รู้จัก รวมถึงวิธีการปลูกเลี้ยงบอนไซที่ถือเป็นการฝึกทั้งทางจิตใจ และประดับตกแต่งเพิ่มความสวยงามให้กับอาคารบ้านเรือน

3.2 ลักษณะของไม้ตัดไทย

ลักษณะของไม้ตัดไทยนั้นมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวทั้งในแง่ของขนาดสัดส่วน รูปร่างรูปทรงไปจนถึงวิธีการสร้าง ทั้งยังมีปรัชญา ความเชื่อ แฝงนัยยะสำคัญที่น่าสนใจ ผู้เขียนจึงแบ่งข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของไม้ตัดไทย ดังนี้

3.2.1 รูปแบบของไม้ตัดไทย

รูปแบบไม้ตัดปรากฏในโคลงตำราไม้ตัดของหลวงมวงคลรัตน์ เป็นตำราไม้ตัดเล่มแรกของไทย โดยเขียนพรรณนาด้วยโคลงสี่สุภาพ ซึ่งเป็นบทร้อยกรองตามความนิยมของคนในสมัยนั้นเพื่ออธิบายถึงไม้แต่ละต้นว่ามีรูปร่างลักษณะอย่างไร (อโณทัย, 2549) ในช่วงแรกของการเล่นไม้ตัดนั้น มักจะเป็นการตัดแต่งไม้ในธรรมชาติโดยการเลียนแบบไม้ในป่าที่มีลิลิตาทำทางที่สวยงาม จนสามารถสรุปรูปแบบของไม้ตัดได้ตามสัณฐานหุ่น 9 แบบ มีชื่อเรียกเฉพาะตามลักษณะทำทางที่แตกต่างกันของหุ่นไม้ตัดนั้น ๆ (บัญชา เขมธร และภูวดล น้ำดอกไม้, 2549)

ไม้ชบวน

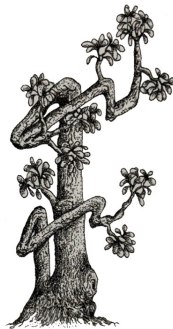
ไม้ฉาก

ไม้หักเหียน

ไม้เขน

ไม้ป่าซ่อม

ไม้ญี่ปุ่น

ไม้กำมะลอ

ไม้ตลก

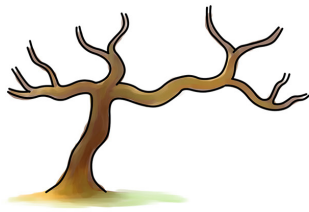
ไม้เอนชาย

ภาพที่ 1 แม่แบบไม้ตัดไทย 9 แบบ

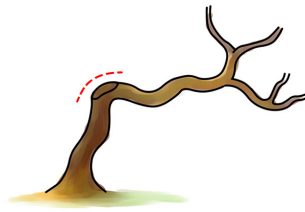
หมายเหตุ : จาก *ไม้ตัดไทย* (หน้า 26), โดย บัญชา เขมรรและภูวดล น้ำดอกไม้, 2549, กรุงเทพฯ: บ้านและสวน.

3.2.2 ลักษณะวิธีการสร้างไม้ตัดไทย

ชนิดของต้นไม้ที่ใช้ตกแต่งทำไม้ตัด โดยส่วนใหญ่นิยมเลือกพันธุ์ไม้ที่มีลักษณะใบเล็กและเหนียวไม่หักง่าย เมื่อได้ต้นไม้มาแล้วควรปลูกลงในดินก่อนแล้วจึงตัดจนได้รูปทรง จึงขุดล้อมปลูกลงในกระถาง (อโณทัย, 2549) พืชพรรณที่นิยมนำมาทำไม้ตัด เช่น ตะโก ข่อย โมก ไทร ชาฮกเกี้ยน

หั่นจากป่า

ตัดด้านบนซ้ายออก

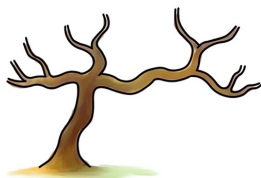

เลี้ยวข้อด้านขวา

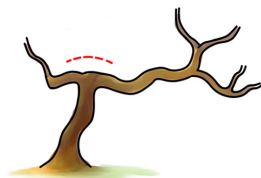
ภาพที่ 2 ไม้ประจบป่า

หมายเหตุ : จาก ไม้ตัดไทย (หน้า 65), โดย บัญชา เขมธรและภูวดล น้ำดอกไม้, 2549, กรุงเทพฯ: บ้านและสวน.

วิธีที่ 1 ไม้ประจบป่า เป็นไม้ที่นำออกมาจากป่า มีลักษณะท่าทางที่ลงตัว หรือ นำมาตัดตัดแต่งเล็กน้อยจะได้ ไม้ตัดที่งดงามในระยะเวลานั้น ๆ

หั่นจากป่า

ตัดกึ่งกลางออก

เลี้ยวกิ่ง

เลี้ยวให้เป็นข้อ

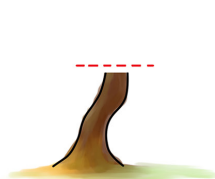
ภาพที่ 3 ไม้ประจบหุน

หมายเหตุ : จาก ไม้ตัดไทย (หน้า 66), โดย บัญชา เขมธรและภูวดล น้ำดอกไม้, 2549, กรุงเทพฯ: บ้านและสวน.

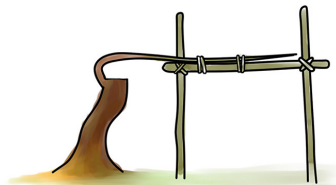
วิธีที่ 2 ไม้ประจบหุน เป็นไม้ที่ต้องได้รับการตัดแต่งสร้างหุนต่อเติมขึ้นมา ไม้ในป่าที่มีรูปทรงในการนำมาสร้างนั้นหาได้ยาก จึงจำเป็นต้องใช้ไม้ที่มีรูปร่างใกล้เคียงเพื่อนำมาประจบหุนเป็นไม้ตัด

หั่นจากป่า

ตัดเป็นท่อนโดด ๆ

สร้างหุนใหม่

ภาพที่ 4 ไม้วิชา

หมายเหตุ : จาก ไม้ตัดไทย (หน้า 67), โดย บัญชา เขมธรและภูวดล น้ำดอกไม้, 2549, กรุงเทพฯ: บ้านและสวน.

วิธีที่ 3 ไม้วิชา เป็นไม้ที่มีการลิดกิ่งออกหมด และตัดทอนเหลือเพียงท่อนโดด ๆ เพื่อสร้างหุนเองทั้งหมด เป็นการสร้างลีลาท่าทางได้อิสระตามจินตนาการของผู้เล่น

3.2.3 องค์ประกอบ การกำหนดขนาดและกระถางของไม้ตัดไทย

ความงามและองค์ประกอบของไม้ตัดไทย สามารถเห็นได้ตั้งแต่การคัดเลือกไม้ที่มีลักษณะเด่น เพื่อให้ได้หุ่นไม้ที่มีความงดงามสามารถสร้างต่อยอดได้ง่าย โดยความงามและองค์ประกอบของหุ่นไม้นั้น อโณทัย (2549) ได้กล่าวไว้ดังนี้

- 1) เป็นไม้ยืนต้น มีรูปทรงงามตามธรรมชาติ เช่น ลำต้นอาจบิดโค้ง มีปุ่ม ตา มีกิ่งก้าน
- 2) มีกิ่งเหนียว สามารถงอ พับ ดัดโค้งได้ตามต้องการ
- 3) มีขนาดใบเล็กเหมาะสมกับขนาดต้น และพุ่มข้อใบควรมีสีเขียวเข้มเป็นมัน
- 4) ทนต่อสภาพอากาศได้ดี ทั้งกลางแจ้งหรือในร่ม และต้านทานต่อแมลงศัตรูพืชได้
- 5) เมื่อตัดเข้ารูปแล้ว ต้องทรงตัวในรูปตัด ไม่เปลี่ยนแปลงง่าย

บัญชา เขมธรและภูวดล น้ำดอกไม้ (2549) ได้กล่าวถึงขนาดของไม้ตัดไทยแบ่งการเรียกเป็น 3 ขนาดคือ ไม้คืบ (25 เซนติเมตร) ไม้ศอก (50 เซนติเมตร) และไม้วา (200 เซนติเมตร) ยังมีวิธีการเรียกไม้ตัดแบบอื่น ๆ โดยพิจารณาารูปทรงโดยรวมของไม้ตัดซึ่งเรียกว่า เรือน มีการเปรียบเทียบกับต้นไม้จริงเพื่อบอกสภาพโดยรวมของไม้ตัดนั้น ๆ เช่น ไม้เรือนสูง เปรียบเทียบกับต้นยาง สูงชะลูด มีทรงพุ่มอยู่ตอนบน ไม้เรือนต่ำ เปรียบเทียบกับไม้กระพุ่ม เป็นไม้ที่มีส่วนต้นเตี้ย มีทรงพุ่มแผ่กว้าง ไม้ต่อเรือนตั้งอยู่บนตอส่วนโคนยังไม่กลืนกันกับส่วนตอ ไม้เรือนเรียบมีสมดุลงการวางกิ่ง ช่องไฟสม่ำเสมอ ไม้โคลกเคลกจัดทำทางได้ยากถูกทำเป็นไม้วิฆาอย่างเดียวกัน

กระถางไม้ตัดไทย การคัดเลือกกระถางที่มีขนาดและรูปแบบเหมาะสมเพื่อการเพิ่มคุณค่าแก่ไม้ตัด ที่ได้รูปแบบตามต้องการ โดยทั่วไปจะใช้กระถางเคลือบสีลายคราม ซึ่งผ่านการเผาเคลือบอย่างดี เพื่อแสดงความน่าชื่นชมแก่ไม้ตัด รูปทรงของกระถางที่นิยมคือแบบทรงกลม และแบบแปดเหลี่ยม โดยเลือกใช้กระถางทรงสูงมากกว่าทรงกว้าง การจัดวางไม้ตัดในกระถางลายครามคือหนึ่งในเครื่องชูฐานอย่างหนึ่งของคหบดีไทยแต่โบราณ หุ่นและรูปทรงของไม้ตัดที่สวยงามผสมผสานกระถางเครื่องเคลือบลายครามจากจีน บ่งบอกฐานะสังคมได้อย่างชัดเจน (บัญชา เขมธร และภูวดล น้ำดอกไม้, 2549)

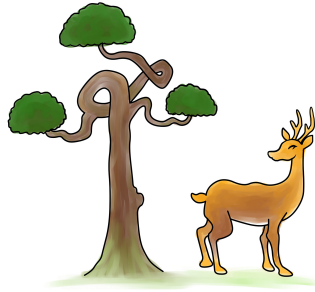

ภาพที่ 5 กระถางเคลือบสีลายคราม

หมายเหตุ : จาก <http://164.115.41.171/web/flipbook/rayong/index.html#p=225>

3.2.4 ความหมาย นัยยะของไม้ตัดไทยกับการสะท้อนวิถีชีวิต วัฒนธรรมและความเชื่อ

นัยยะของไม้ตัดไทยแฝงมากับการติดต่อสื่อสารกันในหมู่ผู้เล่นไม้ตัด โดยมักจะมีการตั้งชื่อเฉพาะของไม้ตัดต้นนั้น ๆ เพื่อความเข้าใจตรงกันว่าหมายถึงไม้ตัดต้นใด เช่น ไม้ตัดชื่อ “กวางเหลียวหลัง” ใช้เรียกไม้เขนลีลาที่มีลักษณะท่าทางดูกวางยืนเหลียวมามอง

ภาพที่ 6 นัยยะและชื่อเรียกไม้ตัดไทย กวางเหลียวหลัง

หมายเหตุ : จาก *ไม้ตัดไทย* (หน้า 67), โดย สุทร บุณโณทก, 2527, ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายสุนน ศรีสมบุญ* (16 มิถุนายน 29)

การสะท้อนวิถีชีวิตของคนไทยในอดีตไม้ตัดกับเรือนไทยนับเป็นการจัดสวนที่สอดคล้องซึ่งกันและกัน การเลือกใช้ไม้ตัดเพื่อประดับสวนบนเรือนจะเลือกใช้ไม้คืบ ไม้คอก หรือไม้วา หากเลือกใช้ไม้ตลกอารมณ์จะเปลี่ยนไปเป็นความตลกขบขันของหุ่นไม้ หรือหากเลือกใช้ไม้เขนที่มีลีลาท่าทางดูการเดินโขนที่ดูมีจังหวะ และการเคลื่อนไหว หากต้องการไม้ตัดที่ดูเป็นระเบียบ มีความสงบ เรียบง่าย ควรเลือกใช้ไม้ประเภทไม้ชบวน ไม้ป่าซ่อม หรือไม้ฉาก กล่าวคือการเลือกไม้ตัดสัณฐานหุ่นแบบใด อารมณ์ของสวนก็ย่อมเปลี่ยนไปตามการเลือกใช้ไม้ตัดนั้น (บัญชา เขมธรและภูวตล น้ำดอกไม้, 2549)

3.3 วัฒนธรรมบอนไซญี่ปุ่น

ชาวญี่ปุ่นมีความผูกพันกับธรรมชาติโดยเห็นได้จากวิถีชีวิตผ่านวัฒนธรรม และประเพณีที่แสดงถึงความเคารพต่อสิ่งแวดล้อม โดยสามารถจำแนกบริบทวัฒนธรรมบอนไซญี่ปุ่นได้ดังนี้

3.3.1 รูปแบบของบอนไซญี่ปุ่น

รูปทรงบอนไซมีการจัดรูปแบบที่หลากหลาย โดยแต่ละแบบเป็นเหมือนตัวแทนต้นไม้ที่เห็นในธรรมชาติ ปัจจุบันรูปแบบบอนไซเปิดกว้างสำหรับความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ซึ่งไม่จำเป็นต้องยึดติดกับรูปแบบใด ๆ ถึงกระนั้นรูปแบบก็มีความสำคัญในการทำความเข้าใจรูปร่างพื้นฐาน และควรเป็นแนวทางในการฝึกสร้างบอนไซให้ประสบความสำเร็จ (bonsaiempire, 2013) โดยพีชพรรณที่นิยมนำมาทำบอนไซ ได้แก่ ต้นสนคุโรมาสซึ ต้นสนฮิโนกิ ต้นสนชิมปากุ ต้นอาซาเลีย ชาง ต้นสกุล (ม.ป.ป.) กล่าวถึงรูปแบบของบอนไซญี่ปุ่นไว้ว่า ญี่ปุ่นได้แบ่งลักษณะบอนไซไว้ 5 ลักษณะ โดยถือการตั้งของลำต้นเป็นหลัก ดังนี้

- 1) Chokken คือบอนไซที่มีลำต้นตั้งตรงกับแนวราบ (ทำมุม 90 องศา หรือมุมฉาก)
- 2) Moyoki คือบอนไซที่มีลำต้นตั้งชันแต่จะเอนไปทางด้านขวา หรือซ้ายเล็กน้อย
- 3) Shakan คือบอนไซที่มีลำต้นเอนไปด้านใดด้านหนึ่ง โดยทำมุมประมาณ 45 องศา

4) Ham-Kengai คือบอนไซที่มีลำต้นเอนพับลงมาเกือบถึงขอบกระถางปลูก

5) Kengai คือบอนไซที่มีลำต้นและยอดเอนลงต่ำกว่าปากกระถางปลูก

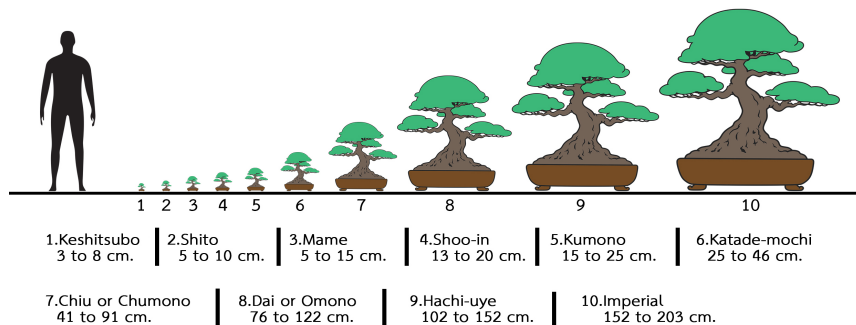
โดยรูปแบบของบอนไซญี่ปุ่นยังมีการจำแนกรูปทรงย่อยลงไปอีกจาก 5 รูปแบบข้างต้น ที่เป็นรูปแบบหลัก 松井 孝 (2019) ได้แนะนำรูปแบบของบอนไซในสไตล์ญี่ปุ่น ที่นิยมนำมาใช้เป็นต้นแบบของบอนไซ จำนวน 15 รูปทรง ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลรูปแบบบอนไซจากเว็บไซต์ Bonsai Empire ที่ได้กล่าวถึงรูปแบบของบอนไซญี่ปุ่นไว้ จำนวน 15 รูปทรงและได้มีการกำหนดขนาด ดังนี้

ภาพที่ 7 รูปแบบของบอนไซญี่ปุ่น

หมายเหตุ : จาก <https://www.bonsaiempire.com/origin/bonsai-styles>

บอนไซ มี 10 ขนาด แบ่งตามความสูง วัดจากบริเวณโคนต้นจนถึงปลาย ตั้งแต่ 3 -203 เซนติเมตร

ภาพที่ 8 ขนาดของบอนไซญี่ปุ่น

หมายเหตุ : จาก <https://plantpaladin.com/bonsai-size-classification>

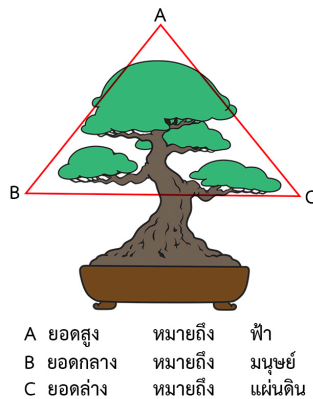
3.3.2 ความหมาย นัยยะและแนวคิดในการสร้างบอนไซญี่ปุ่น

บอนไซนอกจากจะเป็นต้นไม้ที่ปลูกอยู่ในกระถางแล้ว พรรณทวี พรประเสริฐกุล (2547) ยังกล่าวถึงนัยยะสำคัญของบอนไซว่า เป็นงานศิลปะที่เป็นผลมาจากการอดทนดูแลเอาใจใส่ เป็นตัวแทนของการแสดงถึงรูปแบบของต้นไม้ในธรรมชาติที่มีการย่อส่วนให้เล็กลงให้มีเสน่ห์น่าหลงใหล สอดคล้องกับความเห็นของ พัฒน์ พิधान (2547) ที่กล่าวถึงความงดงามของบอนไซขึ้นอยู่กับความกลมกลืนของต้นไม้และกระถาง ที่ให้ความรู้สึกเหมือนเป็นต้นไม้ขนาดใหญ่ในธรรมชาติ อายุของต้นไม้จึงไม่ใช่ตัวกำหนดคุณสมบัติหลักของบอนไซ แต่เป็นเทคนิคการสร้างบอนไซให้ดูเหมือนเป็นต้นไม้แก่แก่ นอกจากนี้ยังมีการตีความนัยยะของบอนไซในอีกด้านหนึ่ง เมื่อกวีชาวญี่ปุ่น Yoshida Kenko ได้เขียนร้อยแก้วเปรียบเทียบเปรียบเทียบ เขาเห็นว่าบอนไซไม่เป็นธรรมชาติ และครั้งหนึ่งได้เคยเปรียบเทียบบอนไซกับขอกทานที่มีแขนขา บิดงอ ทำให้เกิดข้อโต้แย้งเกิดขึ้นจนเป็นที่กล่าวขานถึงทุกวันนี้ (พรรณทวี พรประเสริฐกุล, 2547)

3.3.3 บอนไซญี่ปุ่นกับหลักปรัชญา และความเชื่อ

ในอดีตจีนมีอิทธิพลกับวัฒนธรรมของญี่ปุ่นโดยเฉพาะหลักปรัชญา ญี่ปุ่นได้นำปรัชญาและศิลปะของจีนมาใช้ โดยอิทธิพลที่สำคัญคือลัทธิเซนของจีน การทำบอนไซจึงเป็นการฝึกฝนทางจิตใจ และประดับตกแต่งเพื่อความสวยงาม (พรรณทวี พรประเสริฐกุล, 2547)

ความเชื่อที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมบอนไซโดย สมาน ศรีปราโมช (2544) กล่าวว่า บอนไซโดยทั่วไปมีจุดเด่น 3 จุดยอดของสามเหลี่ยม เป็นสัญลักษณ์แทนสวรรค์ มุมแหลมของฐานสามเหลี่ยม เป็นสัญลักษณ์แทนโลก มุมป้าน เป็นสัญลักษณ์แทนมนุษยชาติ การตัดแต่งบอนไซจึงให้ทั้งสามจุดนี้ได้สมดุลกันและมีความเป็นสุนทรียภาพ

ภาพที่ 9 ความเชื่อเกี่ยวกับวัฒนธรรมบอนไซ

หมายเหตุ : จาก บอนไซ BONSAI (หน้า 31), โดย สมชาย สมบูรณ์เจริญ, 2523, แผนกการพิมพ์ กองเครื่องช่วยฝึกศูนย์การทหารปืนใหญ่.

3.3.4 การจัดวางและกระถางบอนไซญี่ปุ่น

บอนไซอาศัยอยู่บนพื้นที่จำกัด การจัดวางจึงเป็นสิ่งสำคัญในการเลี้ยง ก่อนการเลือกบอนไซจะต้องพิจารณาว่า จุดไหนที่บอนไซสามารถมีชีวิตอยู่ได้ (พรรณทวี พรประเสริฐกุล, 2547)

กระถางบอนไซมีหลายแบบ ขนาดเล็กใหญ่ตามความเหมาะสมของต้นไม้ กระถางจึงสัมพันธ์กับปริมาณดินและรากของต้นไม้ การปลูกจึงต้องกะปริมาณให้ได้สัดส่วนเพียงพอให้รากหาอาหารและดำรงชีวิตอยู่ได้ กระถางบอนไซที่ดีควรมีรูระบายน้ำที่กว้าง ระบายน้ำได้ดีเพื่อป้องกันการเกิดแองน้ำ ควรมีขาของกระถาง (ไอสด โกสิน, 2521)

BONSAI POTS SHAPES

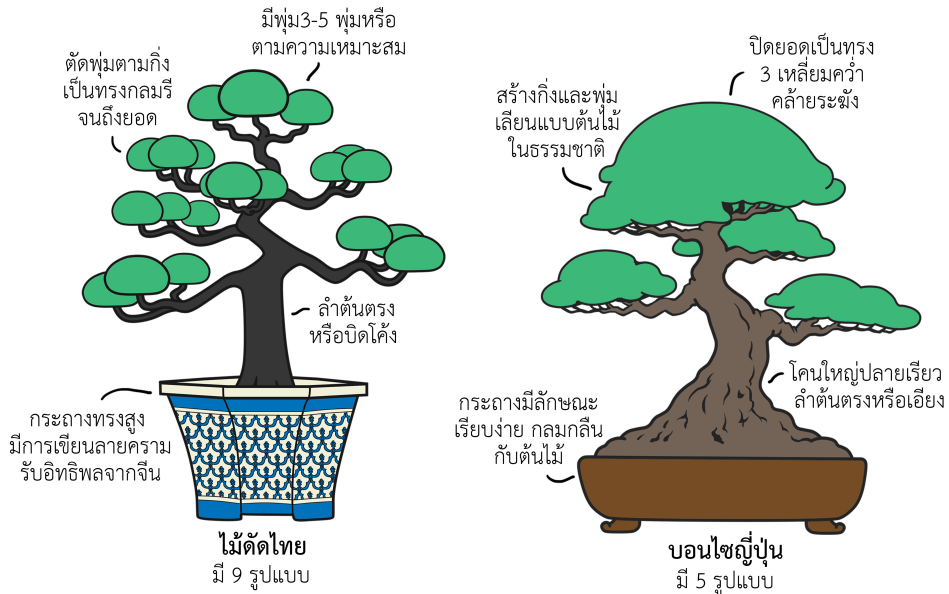

ภาพที่ 10 กระถางบอนไซญี่ปุ่น

หมายเหตุ : จาก <https://agrotexglobal.com/how-to-choose-pot-for-your-bonsai/>

4. กระบวนการเปรียบเทียบไม้ตัดไทยและบอนไซญี่ปุ่น

การเปรียบเทียบรูปแบบของไม้ตัดไทยและบอนไซญี่ปุ่น ผู้เขียนได้ทำการเปรียบเทียบในเชิงรูปธรรม และนามธรรม เพื่อชี้ให้เห็นถึง ลักษณะรูปร่างรูปทรง ความหมาย นัยยะสำคัญ และแยกแยะความชัดเจนของอัตลักษณ์ ทั้งสองวัฒนธรรมระหว่างไม้ตัดไทยและบอนไซญี่ปุ่น ครอบคลุมประเด็นตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ดังนี้

ภาพที่ 11 การเปรียบเทียบรูปแบบของไม้ตัดไทยและบอนไซญี่ปุ่น โดย เทพฤทธิ์ ไชยจันทร์ .2565

ภาพที่ 11 อธิบายถึงความแตกต่างในด้านรูปร่างรูปทรงของไม้ตัดไทยและบอนไซญี่ปุ่น ตั้งแต่ ฐานราก ลำต้น ลักษณะกิ่งก้าน ไปจนถึงพุ่มยอด

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบรูปแบบและกระถางของไม้ตัดไทยกับบอนไซญี่ปุ่น

รายละเอียด	ไม้ตัดไทย	บอนไซ	หมายเหตุ
<p>จำนวนรูปแบบ</p>	<p>ไม้ตัดไทย มี 9 รูปแบบ</p> <p>ไม้ตัดไทย ลำต้นตรงหรือบิดโค้ง มีรูปทรงสอดคล้องกับตำราไม้ตัดไทย 9 แบบ กิ่งเหนียว ไม้หักง่าย ตัดพุ่มตามกิ่งเป็นทรงกลมรี แต่ละกิ่งสามารถมีพุ่มได้ 3-5 พุ่มหรือตามความเหมาะสมจนถึงปลายยอด</p>	<p>บอนไซ มี 5 รูปแบบ</p> <p>บอนไซ โคนใหญ่ปลายเรียว ลำต้นตรงหรือเอียงแบ่งเป็น 5 แบบใหญ่ๆ รากรอบทิศทางกิ่งเหนียว สร้างกิ่งและพุ่มเลียนแบบต้นไม้ในธรรมชาติ เว้นช่องแต่ละกิ่งพอประมาณ ปิดยอดเป็นทรง 3 เหลี่ยมคว่ำ คล้ายระฆัง</p>	<p>บอนไซยังมีรูปแบบย่อยมากกว่า 15 รูปแบบ</p>
<p>พืชพรรณ</p>	<p>ตะโก ช่อย โมก ไทร ชากกเกียน</p>	<p>ต้นสนคุโรมาสซี ต้นสนฮิโนกิ ต้นสนซิมปากุ ต้นอาซาเลีย</p>	
<p>กระถาง</p>	<p>กระถางไม้ตัดไทย มีลักษณะเป็นทรงสูง มีการเขียนลาย นิยมใช้ลายคราม</p> 	<p>กระถางบอนไซ มีลักษณะเรียบง่าย กลมกลืนกับต้นไม้ มีลวดลายเล็กน้อย</p> <p>BONSAI POTS SHAPES</p> <p>Round bonsai pot, Rectangular bonsai pot, Square bonsai pot, Oval bonsai pot, Irregular shaped bonsai pot, Octagonal bonsai pot, Hexagonal bonsai pot</p>	<p>บอนไซมีการใช้กระถางทรงสูง แต่ไม่นิยมเขียนลวดลายคราม</p>

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบการกำหนดขนาด การจัดวางและวิธีการสร้างไม้ตัดไทยกับบอนไซญี่ปุ่นเชิงรูปธรรม

รายละเอียด	ไม้ตัดไทย	บอนไซ	หมายเหตุ
การกำหนดขนาด	ไม้ตัดไทยมี 3 ขนาด คือ ไม้คืบ ไม้ศอกและไม้วา และมีขนาดย่อยตามแบบต้นไม้ในธรรมชาติ	บอนไซ มี 10 ขนาด แบ่งตามความสูง วัดจากบริเวณโคนต้นจนถึงปลาย ตั้งแต่ 3 - 203 เซนติเมตร	
การจัดวาง	ไม้ตัดไทยใช้ประดับตกแต่งพื้นที่ การเลือกรูปแบบไม้ตัดสามารถเปลี่ยนอารมณ์ของบริเวณบ้านได้	บอนไซใช้ประดับตกแต่งพื้นที่ การจัดวางจะประเมินระดับอุณหภูมิ และปริมาณของแสงที่สวนจะได้รับ สร้างความสงบให้พื้นที่	ไม้ตัดปลูกลงดินได้ ส่วนบอนไซจะอยู่ในกระถางเท่านั้น
วิธีการสร้าง	ไม้ตัดไทยเน้นที่หุ้ให้เข้าตามตำรา มีขั้นตอนการสร้าง 3 รูปแบบ วิธีที่ 1 ไม้ประจบป่า วิธีที่ 2 ไม้ประจบหุ้ วิธีที่ 3 ไม้วิชา	บอนไซเน้นการสร้างให้เหมือนต้นไม้ในธรรมชาติ เปิดกว้างสำหรับความคิดสร้างสรรค์ แต่ควรจะเข้าใจรูปร่างพื้นฐานทั้ง 5 รูปแบบของบอนไซญี่ปุ่น	การสร้างไม้ตัดไทยและบอนไซอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจธรรมชาติของต้นไม้

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบรูปแบบของไม้ตัดไทยและบอนไซญี่ปุ่นเชิงนามธรรม

รายละเอียด	ไม้ตัดไทย	บอนไซ	หมายเหตุ
ความหมายและนัยยะในการเล่น	ไม้ตัดไทยสร้างเพื่อความเพลิดเพลิน และประดับตกแต่งบ้านเรือน นัยยะสำคัญคือหุ้ไม้แต่ละแบบสามารถปรับอารมณ์ของบ้านเรือนได้	บอนไซสร้างเพื่อความเพลิดเพลิน และประดับตกแต่งบ้านเรือน เป็นงานศิลปะอาศัยความมานะอดทน ฝึกสมาธิ ทำให้สงบและผ่อนคลาย	
ชื่อเรียก	ไม้ตัดไทยเรียกตามตำราและชื่อเรียกเฉพาะเจาะจง เพื่อความเข้าใจตรงกัน เช่น ไม้ตลก ใช้เรียกทรงไม้ที่มีลักษณะผิดเพี้ยนดูแล้วให้อารมณ์ตลกขบขัน	บอนไซเรียกตามลักษณะของต้นไม้ในธรรมชาติ เช่น Chokken คือบอนไซที่มีลำต้นตั้งตรงกับแนวราบ Kengai คือบอนไซที่มีลำต้นและยอดเอียงต่ำ	
ปรัชญา	ไม้ตัดไทยเป็นประติมากรรมธรรมชาติที่มนุษย์มีส่วนสรรค์สร้างให้เกิดความงาม	บอนไซเป็นงานศิลปะที่มีชีวิต แสดงถึงความเคารพต่อธรรมชาติของชาวญี่ปุ่น เป็นการฝึกฝนทางจิตใจ มีความมานะอดทน	
วิถีชีวิตและวัฒนธรรม	ไม้ตัดไทย การสะท้อนวิถีชีวิตของคนไทยในอดีตทำให้เห็นถึงความรุ่งเรืองของบ้านเมืองในอดีตผ่านผู้คนและงานศิลปะเช่น ไม้ตัดกับบ้านเรือนไทยเป็นของคู่กัน	บอนไซ การสะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวญี่ปุ่นในการใกล้ชิดกลมกลืนกับธรรมชาติ ความเรียบง่ายตามหลักปรัชญาเซน	

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบรูปแบบของไม้ตัดไทยและบอนไซญี่ปุ่นเชิงนามธรรม (ต่อ)

รายละเอียด	ไม้ตัดไทย	บอนไซ	หมายเหตุ
ความงาม	ไม้ตัดไทย มีความงามของรูปทรงต้นไม้ กิ่งก้าน พุ่ม เรือนยอดและกระถาง จังหวะในการวางช่องไฟ และการจัดวางในพื้นที่	บอนไซความงามขึ้นอยู่กับ รูปร่างรูปทรง ความเก่าแก่ ความรู้สึกเหมือนเป็นต้นไม้ขนาดใหญ่ในธรรมชาติ และความสมดุล	
องค์ประกอบ	ไม้ตัดไทยมีองค์ประกอบสำคัญคือ รูปทรงพุ่มไม้ กิ่งก้าน ระยะเวลาจัดซื้อ กระถาง และการจัดวางในพื้นที่	บอนไซมีความกลมกลืนของต้นไม้และกระถาง การจัดวางกิ่งก้านอย่างสมดุลดูเหมือนต้นไม้จริงตามธรรมชาติ	

5. การวิเคราะห์ และสรุปผลการเปรียบเทียบไม้ตัดไทยและบอนไซญี่ปุ่น

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์และสรุปผลการเปรียบเทียบเชิงรูปธรรม

รายละเอียด	สรุปผลการเปรียบเทียบ	การวิเคราะห์
รูปแบบ	รูปแบบและชื่อเรียกไม้ตัดไทยอ้างอิงจากรูปแบบ โดยเปรียบเทียบกับรูปร่างของต้นไม้ในธรรมชาติที่มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น ต้นยางนา ต้นกระทุ้ม เป็นต้น รูปแบบบอนไซญี่ปุ่นอ้างอิงจากรูปทรงของลำต้น โดยมีพื้นฐานมาจากต้นไม้ในธรรมชาติ เช่น ลำต้นตรง ลำต้นเอียง ลำต้นต่ำ เป็นต้น	รูปแบบ ไม้ตัดไทยและบอนไซญี่ปุ่นมีความแตกต่างกัน ทั้งในแง่ของจำนวนรูปแบบ และลักษณะของรูปร่างรูปทรง ทั้งนี้เกิดจากการนำบุคลิกของต้นไม้ในธรรมชาติของภูมิภาค มาสร้างสรรค์ให้เกิดความงามตามอุดมคติของแต่ละวัฒนธรรม
วิธีการสร้าง	ไม้ตัดไทยเน้นที่พุ่มให้เข้าตามตำรา มีขั้นตอนการสร้างที่ซับซ้อน แบ่งตามระดับความยากง่ายของพุ่มไม้ บอนไซเน้นการสร้างตามแบบต้นไม้ในธรรมชาติ โดยมีลักษณะลำต้นเป็นตัวกำหนดรูปทรง จากนั้นสามารถสร้างต่อยอดได้ตามจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์	วิธีการสร้างแตกต่างกันตามลักษณะภูมิปัญญาของทั้งสองวัฒนธรรม ทั้งวิธีการเลือกพุ่มไม้ การตัด การตกแต่ง เกิดจากแนวคิดและมุมมองที่ต่างกัน แต่ยังคงมีความคล้ายกันในการสร้างตามแบบต้นไม้ในธรรมชาติ
การกำหนดขนาด	ไม้ตัดไทยมีการกำหนดขนาดตามหน่วยวัดขนาดในอดีตคือ ไม้คืบ ไม้ศอกและไม่วา บอนไซญี่ปุ่น แบ่งขนาดตามความสูงของต้นไม้วัดจากโคนต้นไปจนถึงส่วนปลายยอด มี 10 ขนาด ตั้งแต่ 3 -203 เซนติเมตร	มีการกำหนดขนาดที่แตกต่างกันไม้ตัดไทย มี 3 ขนาดใหญ่ ๆ บอนไซญี่ปุ่น มี 10 ขนาด ไม้ตัดไทยเน้นในเรื่องของการจัดวางประดับตกแต่งพื้นที่ภายนอก เช่น ชานบ้าน หรือสวนหย่อม จึงเป็นไม้ขนาดใหญ่ ส่วนบอนไซเน้นเน้นเลี้ยงในกระถางที่เล็กและแบน จึงแยกขนาดย่อยได้หลายขนาด
กระถาง และการจัดวาง	ไม้ตัดไทยเน้นทรงสูงมีลวดลายคราม บอนไซเน้นความกลมกลืน เรียบง่าย มีเขียนลวดลายเล็กน้อย	กระถาง และการจัดวางมีความแตกต่างกันด้วยรูปทรงของกระถาง กระถางไม้ตัดไทยได้รับอิทธิพลมาจากเครื่องเคลือบเขียนลวดลายสีครามของจีน เป็นที่นิยมนำมาใส่ไม้ตัด ส่วนบอนไซเน้นความเรียบง่ายเพื่อส่งเสริมให้ต้นไม้มีความโดดเด่น

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์และสรุปผลการเปรียบเทียบเชิงนามธรรม

รายละเอียด	สรุปผลการเปรียบเทียบ	การวิเคราะห์
นัยยะ	ไม้ตัดไทยเป็นการละเล่นเพื่อความสวยงามสนุกสนาน มีนัยยะแฝงในรูปร่างรูปทรงและการจัดวาง บอนไซแฝงนัยยะในแง่มุมของการฝึกสมาธิ และการใกล้ชิดกับธรรมชาติ สื่อถึงความสงบและการผ่อนคลาย	ไม้ตัดไทยและบอนไซ มีนัยยะที่แตกต่างกัน เกิดจากอิทธิพลทางวัฒนธรรมและความเชื่อที่สืบทอดกันมา
ชื่อเรียก	ไม้ตัดไทยมีชื่อตามตำราและมีชื่อที่ใช้เรียกเฉพาะตามความโดดเด่นของหุ่นไม้ บอนไซญี่ปุ่น เรียกตามลักษณะลำต้นของต้นไม้ในธรรมชาติ	ไม้ตัดไทยและบอนไซมีลักษณะการเรียกที่แตกต่างกัน ภาษา หน่วยวัด และรูปลักษณะ
ปรัชญา	ไม้ตัดไทยมีปรัชญาด้านความงาม ศิลปะ ความอดทนจึงถูกมองว่าเป็นการละเล่นของชนชั้นสูง บอนไซญี่ปุ่น มีปรัชญาของการฝึกฝนสมาธิ ความสงบผ่อนคลายและความกลมกลืนของคนกับธรรมชาติ	ปรัชญาไม้ตัดไทยและบอนไซมีความคล้ายกันในด้านความงามศิลปะ ความอดทน และความคิดสร้างสรรค์
วิถีชีวิตและวัฒนธรรม	ไม้ตัดไทย ใช้ตกแต่ง บ้านเรือนไทยกับไม้ตัดมักเป็นสิ่งคู่กัน ดังนั้นไม้ตัดไทย จึงสามารถสะท้อนถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ได้เป็นอย่างดี บอนไซใช้ในการตกแต่งสวนแบบญี่ปุ่น มีการนำไปตกแต่งภายในบ้านเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวและสร้างความผ่อนคลาย สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวญี่ปุ่นที่ต้องการใกล้ชิดกับธรรมชาติ	วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ของไม้ตัดไทยกับบอนไซ มีความคล้ายกัน ไม้ตัดไทยและบอนไซใช้ประดับตกแต่งเพื่อความสวยงาม บอนไซเป็นการฝึกฝนทางจิตใจและความผ่อนคลาย
ความงาม	ไม้ตัดไทย เน้นความงามของหุ่นไม้ ลีลาท่าทางที่คดเคี้ยวไปมา หรือหุ่นที่มีความโดดเด่น หากเกิดปุ่มปมก็สามารถนำมาสร้างได้ ส่วนบอนไซเน้นลักษณะของโคนใหญ่ปลายเรียว มีฐานรากที่มั่นคง มีความเก๋ไก๋ มีความงามที่เกิดตามธรรมชาติ ซึ่งผ่านระยะเวลาที่ยาวนาน	ความงามของไม้ตัดไทยและบอนไซ มีมุมมองที่ต่างกัน ไม้ตัดไทยมองความงามของหุ่นไม้และข้อ ส่วนบอนไซมองความเก๋ไก๋ และเหมือนต้นไม้จริงในธรรมชาติ
องค์ประกอบ	ไม้ตัดไทย เน้นการสร้างรูปทรงและการเว้นระยะห่างของการจัดข้อ บอนไซเน้นการสร้างให้คล้ายกับต้นไม้ในธรรมชาติมีการวางตำแหน่งกิ่งก้านที่สมดุลและการจัดวางในกระถางอย่างกลมกลืน	องค์ประกอบของไม้ตัดไทยและบอนไซมีความแตกต่างกัน ของลำต้น กระถาง การจัดข้อ พุ่ม และยอด

6. การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ตารางที่ 6 การอภิปรายผล

การเปรียบเทียบเชิงรูปธรรม	การเปรียบเทียบเชิงนามธรรม
<p>รูปแบบไม้ตัดไทยและบอนไซญี่ปุ่นมีความแตกต่างกันโดยไม้ตัดไทยสร้างรูปแบบที่สื่อถึงอารมณ์ความรู้สึกในแต่ละรูปทรงที่แตกต่างกัน ส่วนบอนไซญี่ปุ่นสร้างจากลักษณะรูปทรงของต้นไม้ในธรรมชาติตามสภาพภูมิประเทศของตนเอง ทำให้เกิดความงามตามอุดมคติของแต่ละวัฒนธรรม สอดคล้องกับความเห็นของ บัญชา เขมธรรและภูวดล น้ำดอกไม้ (2549) ที่กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างบอนไซกับไม้ตัดไทยว่า ด้วยคติการเล่นที่แตกต่างกันเมื่อพิจารณาลักษณะของไม้ตัดเป็นศิลปะการตัดไม้ให้แสดงถึงลีลาและอารมณ์ของต้นไม้ที่แตกต่างกันไปในแต่ละสัญญาณหุ่น ส่วนบอนไซจะให้อารมณ์ขรึมและความสงบนิ่งแบบเซน</p>	<p>ไม้ตัดไทยและบอนไซญี่ปุ่นมีนัยยะการสร้างที่ต่างกัน ไม้ตัดไทยเป็นการละเล่นเพื่อความสวยงาม เสริมสร้างอารมณ์ความรู้สึกให้กับบ้านเรือน มีชื่อเรียกตามตำราและชื่อเรียกเฉพาะตามความโดดเด่นของหุ่นไม้ บอนไซเป็นงานอดิเรก การฝึกสมาธิ เพื่อความสงบผ่อนคลายและความกลมกลืนของคนกับธรรมชาติ บอนไซเรียกชื่อตามรูปทรงต้นไม้โดยอ้างอิงจากลักษณะลำต้นของต้นไม้ในธรรมชาติ บัญชา เขมธรรและภูวดล น้ำดอกไม้ (2549) ได้กล่าวถึงนัยยะสำคัญระหว่างไม้ตัดกับบอนไซไว้ว่า การทำไม้ตัด เปรียบได้กับการเจียรระในก้อนอัญมณีด้วยฝีมืออันประณีตบรรจง ส่วนการทำบอนไซเปรียบได้กับการขัดแต่งก้อนอัญมณีให้ปรากฏผิวที่แท้จริง</p>
<p>วิธีการสร้างแตกต่างกันตามลักษณะภูมิปัญญาของทั้งสองวัฒนธรรม ไม้ตัดไทยเน้นการสร้างรูปทรงตามโคลงตำรา บอนไซเน้นการสร้างบนพื้นฐานของต้นไม้ในธรรมชาติ</p>	<p>ปรัชญาไม้ตัดไทยและบอนไซญี่ปุ่นมีความคล้ายกันในแง่ความงามทางศิลปะ ความอดทน และความคิดสร้างสรรค์ ปรัชญาบอนไซจะมีความแตกต่างในเรื่องของการฝึกฝนสมาธิและความกลมกลืนของคนกับธรรมชาติ</p>
<p>มีการกำหนดขนาดที่แตกต่างกันไม้ตัดไทยมี 3 ขนาดใหญ่ ๆ กำหนดขนาดตามหน่วยวัดในอดีตคือ ไม้คืบ ไม้ศอกและไม้วา บอนไซญี่ปุ่นมี 10 ขนาด บอนไซญี่ปุ่น แบ่งขนาดตามความสูงที่ของต้นไม้วัดจากโคนต้นไปจนถึงส่วนปลายยอด ไม้ตัดไทยเน้นในเรื่องของการจัดวางประดับตกแต่งพื้นที่ภายนอก เช่น ขานบ้าน หรือสวนหย่อม จึงเป็นไม้ขนาดใหญ่ ส่วนบอนไซนั้นเน้นเลี้ยงในกระถางที่เล็กและแบน จึงแยกขนาดย่อยได้หลายขนาด</p>	<p>วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ไม้ตัดไทยกับบอนไซญี่ปุ่น มีความคล้ายกันคือการประดับตกแต่งเพื่อความสวยงาม และความผ่อนคลาย บอนไซมีความแตกต่างในประเด็นการฝึกฝนทางจิตใจ</p>
<p>กระถาง และการจัดวางมีความแตกต่างกันด้วยรูปทรงของกระถาง ไม้ตัดไทยเน้นทรงสูงมีลวดลายคราม บอนไซเน้นความกลมกลืนเรียบง่าย กระถางไม้ตัดไทยได้รับอิทธิพลมาจากเครื่องเคลือบเขียนลวดลายสีครามของจีน เป็นที่นิยมนำมาใส่ไม้ตัด ส่วนบอนไซเน้นความเรียบง่ายเพื่อส่งเสริมให้ต้นไม้มีความโดดเด่น</p>	<p>ความงามและองค์ประกอบ มีมุมมองที่ต่างกัน ไม้ตัดไทยเน้นความงามของหุ่นไม้และช่อ บอนไซเน้นความเก่าแก่ สมจริง ให้คล้ายกับต้นไม้ในธรรมชาติ</p>

6.2 ข้อเสนอแนะ

6.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1) รูปแบบของไม้ตัดไทย และบอนไซญี่ปุ่น มีความเหมือน และความแตกต่างกันที่ยังสามารถ ศึกษาในเชิงลึกของแต่ละรูปแบบได้ จะทำให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2) สารสำคัญของ การเปรียบเทียบนำไปสู่ประเด็นการศึกษาข้อมูลเชิงลึกด้าน ประวัติศาสตร์ วิถี ชีวิต ความเชื่อ และวัฒนธรรมของทั้ง 2 วัฒนธรรม

3) สามารถนำประเด็นของการเปรียบเทียบ ไปปรับใช้กับงานวิจัยเพื่อการศึกษาวัฒนธรรมไม้ตัดอื่น ๆ ได้ เช่น ไม้ตัดจากจีนที่ถือเป็นต้นกำเนิดบอนไซ รูปแบบบอนไซของทวีปยุโรปที่ได้รับอิทธิพลจากบอนไซญี่ปุ่น

6.2.2 ข้อเสนอแนะแนวทางการศึกษาสำคัญของการปฏิบัติ

1) การเปรียบเทียบไม้ตัดไทย และบอนไซญี่ปุ่นชี้ให้เห็นถึงความเหมือนและความต่าง สามารถนำไปต่อยอดเป็นงานสร้างสรรค์ งานศิลปะ และงานออกแบบที่มีเรื่องราวมิติทางวัฒนธรรม

2) สารสำคัญของ การเปรียบเทียบสามารถนำไปต่อยอดเป็นสื่อสร้างสรรค์ เพื่อให้การสื่อสารที่เข้าใจง่าย เหมาะกับการเข้าถึงข้อมูลความรู้ในปัจจุบัน

6.2.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาประเด็นต่อไป

1) ผลการเปรียบเทียบเชิงรูปธรรมสามารถนำไปพัฒนารูปแบบ ของไม้ตัดประเภทอื่น ๆ เช่น การนำพันธุ์ไม้พื้นถิ่นในแต่ละภูมิภาคของไทย ไม้ดอกไม้ประดับ หรือพืชผักสวนครัว มาสร้างสรรค์ให้สวยงามบนพื้นที่จำกัด

2) ผลการเปรียบเทียบเชิงนามธรรม สามารถนำไปใช้ในการฝึกฝนสมาธิ ใช้เป็นการสร้างความผ่อนคลาย หรือการนำไปใช้ในการบำบัดภาวะความเครียดสะสมได้

3) ผลการเปรียบเทียบสามารถนำมาใช้ เพื่อรักษาองค์ความรู้เก่าของไม้ตัดไทย และบอนไซญี่ปุ่นในไทย ต่อยอดพัฒนาเป็นองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง (References)

- ช่าง ต้นสกุล. (ม.ป.ป.). *บอนไซ BONSAI*. ฐานเกษตรกรรม.
- บัญชา เขมธร และ ภาวตล น้ำดอกไม้. (2549). *ไม้ตัดไทย*. บ้านและสวน.
- พรรณทวี พรประเสริฐกุล. (2547). *คู่มือบอนไซ*. เพ็ท-แพลน พับลิชชิ่ง.
- พัฒน์ พิษาน. (2547). *ศิลปะการทำไม้แคระ The art of bonsai*. แนวเกษตรกรรม
- ภาพล ศุภนันทนานนท์. (2561). *บอนไซ : Bonsai*. บ้านและสวน.
- มโหสิวรรักษ์ (กอ), พระยา, 2430-2518 (2486). *วัฒนธรรมไทย ต้นไม้ประดับบ้านของไทย*. สำนักนายกรัฐมนตรี
- สมชาย สมบูรณ์เจริญ. (2523). *บอนไซ BONSAI*. แผนกการพิมพ์ กองเครื่องช่วยฝึกศูนย์การทหารปืนใหญ่.
- สมุดภาพเมืองระยอง Rayong's Photo Album. (2561). <http://164.115.41.171/web/flipbook/rayong/index.html#p=225>
- สุนทร ปุณโณทก. (2520). *ไม้ตัดไทย*. ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายสุมน ศรีสมบุญ* (16 มิถุนายน 29) โฉนททัย. (2549). *ไม้ตัดชั้นครู*. สุขภาพใจ.
- โอสถ โกสิน. (2521). *บอนไซ*. ใน *งานเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ พลเรือตรี ชลีสสินธุ์โสภณ* ม.ป.ช, ม.ว.ม, ท.จ.ว. (27 กรกฎาคม 21)
- Agrotex Global. (2565). *How to choose pot for your bonsai*. <https://agrotexglobal.com/how-to-Choose-pot-for-your's-bonsai/>
- Bonsaiempire. (2013). *Bonsai styles*. <https://www.bonsaiempire.com/origin/bonsai-styles>
- Theneww. (2562, 16 พฤษภาคม). *รู้รอบเรื่องบอนไซญี่ปุ่น*. <https://allabout-japan.com/th/article/5779>
- 松井孝 (2019). 『はじめての盆栽づくり』 東京 : 株式会社主婦の友社.

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Affiliation: Culture - Based Design Arts, Decorative Arts, Silpakorn University

Corresponding email: teparitt@gmail.com

Received: 2022/10/06

Revised: 2023/01/09

Accepted: 2023/03/11